

ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ΣΕΔΡΑΧ

(Εισαγωγικά-Κείμενον)

Υ Π Ο

ΣΑΒΒΑ ΑΓΟΥΡΙΔΟΥ

Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

[Λόγῳ τῆς ἰδιοτυπίας τῆς Ἀποκαλύψεως Σεδράχ ὅ,τι οὐσιῶδες Σχόλιον εἶχε νὰ γίνῃ εἰς τὸ κείμενον ἔχει περιληφθῇ εἰς τὰ Εἰσαγωγικά, διότι μόνον ἔτσι κατέστη δυνατὴ ἡ συναγωγὴ οἰωνδήποτε συμπερασμάτων περὶ τῶν περιστατικῶν τῆς γενέσεως τοῦ ἔργου τούτου, περὶ τοῦ ὁποίου ἀπὸ πούθεν ἄλλοῦ δὲν ἔχομεν πληροφορίας. Ἐξ ἄλλου, ἡ παροῦσα μελέτη ἔχει σταλῇ πρὸς δημοσίευσιν, ὡς ἔχει, εἰς τὴν νέαν ἀμερικανικὴν ἔκδοσιν τῶν Ἀποκρύφων τῆς Π.Δ., Doubleday Edition, πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς ὁποίας ἐκφορίζονται ὑπὸ τοῦ σ. εὐχαριστίαι διὰ τὴν ἄδειαν μεταγλωττίσεως καὶ ἐκδόσεως.—]

Α'. — Εἰσαγωγικά

Ἡ Ἀποκάλυψις Σεδράχ σώζεται μόνο εἰς ἓνα ἑλληνικὸ χειρόγραφο τοῦ 15ου αἰ. εἰς τὴν Βοδλειανὴ Βιβλιοθήκῃ (cod. Misc. Gr. 56 92-100). Μερικὴ ἔκδοσις τοῦ κειμένου ἔγινε ἀπὸ τοῦ M.P. James (Apocrypha Anecdota, «Texts and Studies 2,3» Cambridge: UP, 1893, ἀνατ. 1963, σσ. 130-137). Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λόγου περὶ ἀγάπης, μὲ τὸ ὁποῖο ἀρχίζει τὸ χειρόγραφο, ἔμεινε ἐκτός, ὡσὰν νὰ ἦτο ἄσχετο πρὸς τὸ θέμα τοῦ Σεδράχ. Τὸ κείμενον ποὺ ἐξέδωκε ὁ James μετεφράσθη εἰς τὰ ἀγγλικά ἀπὸ τὸν A. Rutherford (ANF 10 σσ. 175-80). Ἡ λέξις «Ἀποκάλυψις» δὲν μνημονεύεται εἰς τὸν τίτλον, οὔτε εἰς τὸ κείμενον. Ἐπίσης πούθεν δὲν λέγεται ὅτι ὁ Σεδράχ εἶναι ὁ συγγραφεύς, ἀν καὶ κάτι τέτοιο πρέπει νὰ ὑπῆρχε εἰς τὸ εἰσαγωγικὸ μέρος τοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖο ἔχει ἐκπέσει. Τὸ ἔργο σωστὰ ὠνομάσθη «Ἀποκάλυψις», ἀφοῦ τελικῶς ἀποκαλύπτει ὅτι ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νὰ συγχωρῇ ἁμαρτίας μιᾶς ζωῆς διάρκειας 80 ἢ 100 ἐτῶν, φτάνει ὁ ἄνθρωπος νὰ πραγματοποιήσῃ 20 ἡμερῶν μετάνοιαν! Ποῖος ἄλλος, ἀν ὅχι ὁ ἴδιος ὁ Σεδράχ, θὰ ἠμποροῦσε νὰ περιγράψῃ κάτω ἀπὸ ποία ἐπίμονη πίεσις ὁ Θεὸς ὑποχρεώθηκε ἀπὸ τὸν Σεδράχ νὰ περιορίσῃ τὰς ἀπαιτήσεις του ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἓνα minimum μετανόας, διάρκειας μόνο 20 ἡμερῶν!

Ἡ δῆλωσις τοῦ James Charlesworth ὅτι «πολὺ ὀλίγη κριτικὴ ἐργασία ἔχει ἰδεῖ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος σχετικῶς μὲ τὸ ψευδεπίγραφο αὐτὸ» (σελ. 178) εἶναι σωστή. Μία πληρεστέρα εἰσαγωγὴ καὶ ἓνας κάποιος ὑπομνηματι-

σμός εἰς τὸ κείμενο τοῦ Σεδράχ εἶναι ἀναγκαῖα. Ἄς σημειωθῇ ἐπίσης ὅτι τὸ κείμενο ποὺ ἐκδίδομε ἐδῶ διαφέρει κάπως ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ James: (α) Τὸ σωζόμενο κείμενο τοῦ «λόγου εἰς τὴν ἀγάπην» ἐκδίδεται ἐδῶ ὁλόκληρο. (β) Σὲ διάφορα σημεία αἱ ἰδικαὶ μας ἀναγνώσεις καὶ ἡ στίξις διαφέρουν. Πάντως εἰς τὸ κάτω μέρος τῶν σελίδων τοῦ κειμένου σημειώνομε τὰς διαφορετικὰς ἀναγνώσεις τοῦ James.

Ποιὸς εἶναι ὁ Σεδράχ τοῦ κειμένου μας; Ἡ πρότασις τοῦ James πὺς ἐδῶ τὸ ὄνομα Σεδράχ εἶναι ἴσως παραμόρφωσις τοῦ ὀνόματος Ἑσδρας ἢ Σειράχ δὲν ἔμπορεῖ νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ. Πρόκειται περὶ μεταγραφῆς εἰς τὰ ἑλληνικὰ τοῦ ὀνόματος Shadrach τοῦ Δαν. 3,12 ἔξ. Ὁ τίτλος τοῦ χειρογράφου τὸν ἀναφέρει ὡς «ἅγιος καὶ μακάριος Σεδράχ» καὶ τοῦ ἀποδίδει τοὺς λόγους περὶ ἀγάπης, περὶ μετανοίας, περὶ ὁρθοδόξων χριστιανῶν κ.λπ. Πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου πρὸς τὸν Ἀνανία ἢ Σεδράχ ἢ Σιδράχ, ὅπως τὸν εὐρίσκομε εἰς τὴν βυζαντινὴ ἀγιολογικὴ ἢ πατερικὴ παράδοσι, ποτὲ μόνον του, ἀλλὰ πάντοτε μαζὶ μὲ τὸν Δανιὴλ καὶ τοὺς ἄλλους δύο παῖδας (πρβλ. Μηναῖον 11 Δεκεμβρίου. Ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας παρατηρεῖ: «τελειοῦνται δὲ οἱ ἅγιοι παῖδες μηνὶ Σεπτεμβρίῳ 11», PG 77, στλ. 1116). Ἀναφέρονται ἐπίσης οἱ Τρεῖς Παῖδες εἰς ὑπομνήματα εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Δανιὴλ ἀπὸ ἀρχαίους συγγραφεῖς (Ἰππόλυτος, Εὐσέβιος, Ἀμμώνιος Ἀλεξανδρείας, Θεοδώρητος, Χρυσόστομος, Συμεὼν ὁ Μεταφραστής, Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης). Εἰς τὰ κείμενα αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν Τριῶν Παίδων παρατίθενται πολλάκις μαζὶ μὲ τὰ χαλδαϊκὰ. Ὁ Σεδράχ, λοιπόν, ἦτο γνωστὸς εἰς τοὺς βυζαντινοὺς ὡς τὸ αὐτὸ πρόσωπον πρὸς τὸν Ἀνανία τῶν Τριῶν Παίδων. Ἔτσι δὲν εἶχαν κανένα πρόβλημα νὰ τὸν καλέσου· «ἅγιος καὶ μακάριος». Παρ' ὅλα αὐτά, ἡ Ἀποκάλυψις Σεδράχ πχρυσιάζει τὴν παρακάτω σημαντικὴ διαφορὰ: ὁ Σεδράχ μνημονεύεται χωρὶς ποτὲ νὰ ἀναφέρεται τὸ πιδ ἑλληνικὸ τοῦ ὄνομα, Ἀνανίας, χωρὶς καμμιὰ σύνδεσι πρὸς τοὺς Τρεῖς Παῖδες ἢ τὸ βιβλικὸ περιστατικὸ τῆς Καμίνου ἢ τὸν συνήθη βυζαντινὸν αἶνα τῆς ἀντιστάσεως εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ τῆς πιστότητος εἰς τὸν μόνον ἀληθινὸ Θεό. Περὶ οἵουδήποτε ἄλλου Σεδράχ δὲν ὑπάρχει οὔτε λέξις εἰς τὰ βυζαντινὰ κείμενα.

Πῶς συνέβη ὥστε αὐταὶ αἱ καθαρὰ χριστιανικαὶ περὶ ἀγάπης καὶ μετανοίας ὁμιλίαι νὰ ἀποδοθοῦν εἰς τὸν βιβλικὸ Σεδράχ εἶναι θέμα ποὺ ἀπαιτεῖ ἐξήγηση, ποὺ σχετίζεται μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ κειμένου. Ὑποθέτομε ὅτι συνέβη ὡς ἑξῆς: Ἀρχικῶς ὑπῆρχαν τέσσαρες ἀνεξάρτητοι ὁμιλίες (περὶ Ἀγάπης, Μετανοίας, Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν καὶ περὶ Δευτέρας Παρουσίας). Ἀργότερα, μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, αὐταὶ οἱ τέσσαρες ἀνεξάρτητοι ὁμιλίες ἠνώθησαν, χωρὶς νὰ ἀποδοθοῦν εἰς ἓνα ὀρισμένον συγγραφεῖα μὲ τὸν τίτλον «λόγος» ἢ «λόγοι» (παλαιογραφικῶς ἡ διάκρισις δὲν εἶναι εὐκόλος) «περὶ ἀγάπης καὶ περὶ μετανοίας καὶ ὁρθοδόξων χριστιανῶν καὶ περὶ δευτέρας παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ἀκόμη ἀργότερα, διὰ λόγους ἀγνώστους εἰς

ἡμᾶς, οἱ δύο τελευταῖοι λόγοι ἐξέπεσαν, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ τέλος τοῦ λόγου περὶ ἀγάπης καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ τμήματος τοῦ Σεδράχ περὶ μετανοίας. Ὁ τίτλος ὁμῶς παρέμεινε ὁ ἴδιος. "Ὅ,τι ἀπομένει σήμερα εἶναι ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ λόγου περὶ ἀγάπης καὶ τὸ τμήμα τοῦ Σεδράχ ποῦ εἶχε ἀκρωτηριασθῇ εἰς τὴν ἀρχήν. Καὶ ἀκριβῶς ἕνεκα τοῦ τελευταίου αὐτοῦ λόγου δὲν ἔχομε καμμία πληροφορία περὶ τοῦ Σεδράχ ὡς συγγραφέως τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἐχων τὸ ὄνομα τοῦ Σεδράχ εἰς τὸ χειρόγραφον, κάποιος βυζαντινὸς ἀντιγραφεὺς, χωρὶς ἐπιφύλαξιν προσέθεσε εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τίτλου: «τοῦ ἀγίου καὶ μακαρίου Σεδράχ...».

Δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν διατὶ ὁ ἀρχικὸς σύνδεσμος καὶ ἡ κυκλοφορία τῶν τεσσάρων λόγων μνημονεύονται εἰς τὸν τίτλο. Διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ ἐν σχέσει μὲ τοὺς δύο πρώτους λόγους, ὁ Charlesworth προτείνει «τὸ μοτίβο τῆς ἀγάπης καὶ τὴν ἐκκλησιὰ πρὸς τὴν συγχωρητικότητα τοῦ Θεοῦ» (σελ. 179). Τὸ κύριο πρόβλημα δι' ἡμᾶς, ὁμῶς, εἶναι ἡ καταγωγὴ τοῦ τμήματος τοῦ χειρογράφου ποῦ ὀνομάζεται ὁμιλία περὶ Μετανοίας. Ἐχει ἰουδαϊκὴν ἢ χριστιανικὴν καταγωγὴν; Ὅλαι αἱ πιθανότητες ἔχουν ὑποστηρικτὴν ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν. Μερικοὶ ἐξ αὐτῶν τὸ θεωροῦν ὡς ἰουδαϊκὸ προϊόν (P. Volz, C. Torrey). Ἄλλοι τὸ θεωροῦν ὡς ἐκχριστιανισμένο ἰουδαϊκὸ ἔργο (R. Meyer, P. Riessler, A. M. Denis). Ἄλλοι τὸ θεωροῦν συνονθύλευμα ἰουδαϊκῶν παραδόσεων ἐντὸς μιᾶς μεταγενεστέρης χριστιανικῆς συνθέσεως. Κλῖνομε πρὸς τὴν δευτέρα ἄποψιν διὰ τοὺς ἀκολουθοῦντες λόγους:

1. Ὁ ρόλος τοῦ Σεδράχ ὡς ἀνιχνευτοῦ τῆς θείας βουλῆσεως καὶ ὡς μεσάζοντος πρὸς τὴν θεῖαν εὐσπλαγχνίαν δὲν ταιριάζει μὲ τὴν χριστιανικὴ βυζαντινὴ παράδοσιν εἴτε τῆς ἀρχικῆς εἴτε τῆς μεταγενεστέρης περιόδου. Αὐτὸς ὁ ρόλος ἐντὸς τῆς λαϊκῆς χριστιανικῆς παραδόσεως ἀποδίδεται εἰς τὴν Θεοτόκον Μητέρα. Εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν Μαρίας, ἡ Θεομήτωρ ταξιδεύει ἀκόμα καὶ εἰς τὸν Ἄδην, βλέπει τὰ βάσανα τῶν ἀμαρτωλῶν, μεσιτεύει μὲ δάκρυα εἰς τὸν Ὑῖόν της περὶ αὐτῶν, καὶ Ἐκεῖνος τοὺς χαρίζει ἀναψυχὴν 50 ἡμερῶν ἐν τῷ Παραδείσῳ πρὸς χάριν Της, μεταξὺ Πάσχα καὶ Πεντηκοστῆς. Αὐτὸ ποῦ ἔχομε εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν Σεδράχ εἶναι μία συνομιλία μεταξὺ τοῦ Σεδράχ καὶ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἐνὸς θεολογικοῦ ἐπιπέδου. Τὸ θέμα εἶναι ἡ σχέσις τῆς τιμωρίας ἐνὸς τόσον μεγάλου πλήθους ἀνθρώπων εἰς τὸν Ἄδην πρὸς τὸ Ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ὁ Σεδράχ πιέζει τὸν Θεόν, καὶ εἰς τὸ τέλος ἐπιτυγχάνει τὸ μίνιμουμ τῶν 20 ἡμερῶν μετανοίας ὡς τὸ ἔσχατον ὅριον τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν ἀμαρτωλὸν ἄνθρωπον. Αὐτὸ δὲν ταιριάζει καθόλου πρὸς τὴν παραδοσιακὴν χριστιανικὴ ἀντίληψιν ἐπὶ τοῦ θέματος, καὶ εἶναι προφανῶς ἀντίθετο πρὸς τοὺς πειθαρχικοὺς κανόνες τῆς Ἐκκλησίας.

2. Οἱ ἐρευνηταὶ ἀναγνωρίζουν τὴν ὀφειλὴν τοῦ Σεδράχ πρὸς τὸ βιβλίον τοῦ Ἰωβ, τὴν Ἀποκάλυψιν Βαρούχ, τὴ Διαθήκην Ἀβραάμ. Ἐξάρτησις,

πάντως, βεβαία ὑπάρχει ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ 4 Ἔσδρα. Ὁ James παραθέτει ὁμοιότητας γλώσσης καὶ θεματικοῦ ὕλικου. Ὁμοίως καὶ ὁ Riessler (βλ. σελ. 1274). Δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ θέμα περὶ τοῦ προγενεστέρου τοῦ 4 Ἔσδρα, ὅσον καὶ περὶ τοῦ πλέον συνθέτου, περιπλόκου καὶ θεολογικῶς πλέον πομπώδους χαρακτήρος τῆς Ἀποκαλύψεως Ἔσδρα. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ προφανεῖς διαφοραὶ μεταξὺ Ἔσδρα καὶ Σεδράχ: ὁ τελευταῖος δὲν εἶναι ἱστορικῶς καθορισμένος, καθὼς δὲν ὑπάρχουν περὶ τοῦ Σεδράχ ἀναφοραὶ εἰς βιβλικά ἱστορικά γεγονότα ἢ εἰς γεγονότα ποὺ σχετίζονται πρὸς τὸ πρόσωπόν του· δὲν ἐπιδεικνύεται ἐσχατολογικὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὸ τέλος ἢ γιὰ τὰ σημεῖα τοῦ τέλους τοῦ χρόνου· τὰ ἐθνικὰ προβλήματα τῶν Ἰουδαίων δὲν μνημονεύονται, τὸ ἄθλιο παρόν του καὶ τὸ ἐνδοξο μέλλον του· ἀποκαλυπτικαὶ παραστάσεις, ἀσκητισμὸς καὶ ὁράσεις, μεσσιανολογία, ἀριθμολογία, ἀποκρυφισμός, ψυχολογικαὶ ἐμπειρίαι ἀποκαλυπτικοῦ εἶδους κλπ. Δὲν εὐρίσκονται τέτοια χαρακτηριστικὰ εἰς τὸν Σεδράχ. Παρὰ ταῦτα τὸ κύριον θέμα αὐτῆς τῆς Ἀποκαλύψεως, δηλ. ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ διὰ τοὺς ἀπολεσθέντας ἁμαρτωλοὺς, εἶναι ἐπίσης ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια θέματα τοῦ 4 Ἔσδρα. Πρέπει, ἐπίσης, ἐδῶ νὰ σημειωθῇ ὅσο πὺλ καθαρὰ γίνεται, ὅτι εἰς τὰς μεταγενεστέρας Ἰουδαϊκὰς Ἀποκαλύψεις (Βαρούχ, Ἔσδρα) οἱ συγγραφεῖς ὑπερβαίνουν τὸ ἀποκαλυπτικὸ χαρακτηριστικὸ κύκλωμα καὶ ἀκολουθοῦντες τὴν Ἰουδαϊκὴ Σοφιολογικὴ παράδοσι σταματοῦν πολὺ συχνὰ διακόπτοντες τὰς ἀποκαλυπτικὰς ὁράσεις των καὶ φιλοσοφοῦν ἢ θεολογοῦν ἐπὶ κοσμικοῦ ἢ οἰκουμενικοῦ ἐπιπέδου. Αὐτὸ ἀποτελεῖ ἰδιόζων χαρακτηριστικὸν τοῦ μεταγενέστερου γενικῶς Ἰουδαϊκοῦ ἀποκαλυπτισμοῦ. Εἶναι πάλυ πιθανὸν ὅτι ἡ τάσις αὕτη πρὸς θεολογίαν ἐνεστάθη μετὰ τὴν ἀποτυχία τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Bar Cocheba (135 μ.Χ.). Κατὰ τὴν περίοδον αὕτη ἡμποροῦμε νὰ ἐννοήσωμε καλύτερα ἓνα κείμενον ὅπως τοῦ Σεδράχ.

Ἐν συνεχείᾳ δίδομε μερικὰ παραδείγματα ἐξαρτήσεως τοῦ Σεδράχ ἀπὸ τὸν Ἔσδρα. Ἐπιμονὴ εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν ἀπολωλότα ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον:

«Δέσποτα Κύριε, ἰδοὺ διέθου ἐν τῷ Νόμῳ σου, ὅτι οἱ δίκαιοι κληρονομήσουσι ταῦτα, οἱ δ' ἀσεβεῖς ἀπολοῦνται. Οἱ δὲ δίκαιοι φέρουσι τὰ στενόχωρα ἐλπίζοντες τὰ εὐρύχωρα, οἱ δὲ ἀσεβήσαντες τὰ τε στενόχωρα ἔπαθον καὶ τὰ εὐρύχωρα εἰς τέλος οὐκ ὄφονται. Καὶ εἶπέ μοι· Σὺ οὐ κριτὴς ὑπὲρ τὸν Θεόν, οὐδὲ νουνεχὴς ὑπὲρ τὸν ὕψιστον» (7,17 ἐξ.).

«Διὰ τοῦτο μέλλω προσεύχεσθαι ἐνώπιόν σου ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν. Ὅτι ὁρῶ τὰ πταίσματα ἡμῶν τῶν κατοικούντων τὴν γῆν, ἀλλ' οὐκ ἤκουσα τὴν ἀποτομίαν τοῦ μέλλοντος κριτοῦ. Διὰ τοῦτο ἄκουσον τὴν φωνήν μου καὶ σύνες τὸν λόγον μου, καὶ λαλήσω ἐνώπιόν σου» (8,17).

Ἐν τούτῳ γὰρ μνηυθῆσεται ἡ δικαιοσύνη σου καὶ ἡ ἀγαθοσύνη

σου, κύριε, ἐὰν ἐλέησῃς τοὺς μὴ ἔχοντας ὑπόστασιν ἔργων ἀγαθῶν» (8,36).

Τὸ κύριο ἐπιχείρημα τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν ἀνασκευὴ τῶν ἱεσιῶν τοῦ Ἑσδρα δι' εὐσπλαχνικὴν μεταχείρισιν τῶν ἁμαρτωλῶν εἶναι ἡ παντογνωσία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἄγνοια τοῦ ἀνθρώπου.

«...Καὶ εἶπέ μοι· Ὑπάγε, στῆσόν μοι πυρὸς σταθμὸν ἢ μέτρησόν μοι ἀνέμου σάτον ἢ ἀνακάλεσόν μοι τὴν ἡμέραν τὴν παρελθοῦσαν. Καὶ ἀπεκρίθην καὶ εἶπον Τίς ἐκ τῶν γεννητῶν δυνήσεται ταῦτα ποιεῖν, ἢ ἐμὲ ἐρωτήσης περὶ τούτων; Καὶ ἔφη μοι· Εἰ ἡμῖν ἐπερωτῶν σε λέγων· Πόσαι κατοικήσεις εἰσὶν ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς θαλάσσης; ἢ πόσαι κρῆναι εἰσὶν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἀβύσσου; ἢ πόσαι ὁδοί...» (4,5 ἐξ.).

«...Καὶ εἶπον αὐτῷ· Οὐχί, κύριε, ἀλλὰ πονῶν ἐλάλησα. Βασανίζουσί με γὰρ οἱ νεφροί μου καθ' ἐκάστην ὥραν ζητοῦντα καταλαμβάνειν τὴν τρίβον τοῦ ὑψίστου καὶ ἐξιχνιάζειν μέρος τοῦ κρίματος αὐτοῦ. Καὶ ἔλεγέ μοι· Οὐ δύνασαι. Καὶ ἔφην· Διὰ τί, κύριε; ἢ τί ἐγεννήθην; Διὰ τί γὰρ οὐκ ἐγένετο ἡ μήτρα τῆς μητρός μου τάφος, ἵνα μὴ ἴδω τὸν μόχθον τοῦ Ἰακώβ καὶ τὸν κόπον τοῦ γένους Ἰσραὴλ; Καὶ ἔλεγέ μοι· Ἀρίθμησόν μοι μήπω γενόμενα καὶ συνάγαγέ μοι διεσπαρμένας σταγόνας καὶ ἀνάβαλέ μοι ξηρὰ ἀνθη... ἢ δεῖξον μοι φωνῆς εἰκόνα, καὶ τότε ἐπιδείξω σοι τὸν σκοπὸν, ὃν ἐρωτᾷς ἰδεῖν. Καὶ ἔφην· Δέσποτα κύριε, τίς γάρ ἐστιν ὁ δυνάμενος ταῦτα εἰδέναι, εἰ μὴ οὐκ ἔστι κατοικητήριον μετ' ἀνθρώπων; Ἐγὼ δὲ ἄφρων καὶ ἄθλιος. Καὶ πῶς δυνήσομαι λέγειν περὶ ὧν ἐμὲ ἐπηρώτησας;...» (5,34-40).

3. Χαρακτηριστικαὶ χριστιανικαὶ διδασκαλῖαι διὰ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἀπουσιάζουν. Ἡ συνομιλία μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Σεδράχ διεξάγεται ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς Παλαιδιαθρηκτικῆς διδασκαλίας περὶ δημιουργίας, τῆς σχέσεως Θεοῦ—Ἀνθρώπου, τοῦ κοινοῦ νοῦ. Τίποτε εἰδικῶς χριστιανικὸ δὲν προβάλλει ἐδῶ. Πιὸ κάτω εἰς τὸ κεφ. 6 ἔχομε μίαν ἀντιστροφὴν τοῦ νοήματος μιᾶς παραβολῆς ὡς αὕτῃ τοῦ Ἀσωτου Υἱοῦ. Ὁ Σεδράχ, ἀναπτύσσων τὰ ἐπιχειρήματά του, δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστὸν ἢ εἰς τὰ κλασσικὰ γραφικὰ χωρία περὶ τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ὁ Χριστὸς δὲν φαίνεται νὰ παίξῃ κανένα ρόλο. Ἀποστέλλεται μόνον διὰ νὰ παραλάβῃ τὴν ψυχὴν τοῦ Σεδράχ. Κανονικῶς αὐτὸ ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ ἔργο τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, φαίνεται δὲ ὅτι ὁ «μονογενὴς υἱός» εἰσάγεται εἰς τὸ κείμενο ἀντὶ τοῦ Μιχαήλ. Ὁ Θεὸς πουθενὰ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἑνσάρκωσιν ἢ εἰς τὸν σταυρικὸ θάνατον τοῦ Χριστοῦ. Μία τοιαύτη ἀναφορὰ εἶναι πολὺ κοινὴ εἰς τοὺς χριστιανοὺς συγγραφεῖς, καθὼς ἐπίσης καὶ εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ρήτορας γενικῶς. Εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν Μαρίας XXXIX, 10 ἐξ., ὁ Χριστὸς λέγει:

«...Ἀκούσατε ἅπαντες ἁμαρτωλοὶ καὶ δίκαιοι· παράδεισον ἐποίησα καὶ ἄνθρωπον ἐποίησα καὶ εἰκόνα ἐμήν· αὐτὸς δὲ παρέβη καὶ τοῖς ἰδίοις ἁμαρ-

τήμασιν θανάτῳ παρεδόθη· ἐγὼ δὲ οὐκ ἔφερον τὰ τέκνα τῶν χειρῶν μου τυραννομένων ὑπὸ τοῦ δράκοντος· διὸ καὶ ἐκλίνα οὐρανούς καὶ κατέβην καὶ ἐτέχθην ἐκ τῆς ἀγίας ἀχράντου θεοτόκου Μαρίας, ἵνα ὑμᾶς ἐλευθερώσω... τῷ σταυρῷ προσηλωθῇ διὰ τὸ ἐλευθερώσαι ὑμᾶς ἐκ τῆς ἀρχαίας κατάρας... τὸν ἐχθρὸν κατεπάτησα· τοὺς ἐκλεκτοὺς μου ἀνέστησα, καὶ οὐδὲ οὕτως ἠθελήσατέ μου ἀκοῦσαι...». Αὐτὸ εἶναι ἓνα ἀναμφισβήτητα χριστιανικὸ ἐπιχείρημα.

4. Τὸ θέμα τῆς μάχης τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν ἄνθρωπο εἶναι τυπικὰ ἰουδαϊκό. Τὸ λάϊτ-μοτίφ τῆς Ἀποκαλύψεως Σεδράχ εἶναι ὅτι ὁ Θεὸς ὑπὸ τὴν πίεσι τῆς ἐπιχειρηματολογίας τοῦ Σεδράχ, οὕτως εἰπεῖν πιεζόμενος καὶ μεταπειθόμενος σιγὰ-σιγὰ, βῆμα-βῆμα, μειώνει τὴν ἀναγκαίαν μετάνοια σὲ 20 ἡμέρας. Ἐνα δὲ ἀπὸ τὰ πιὸ συγκινητικὰ ἐπιχειρήματα εἶναι ὅτι ὁ Σεδράχ δὲν δέχεται ὁ ἴδιος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν Παράδεισο, ὅταν ἄλλοι βασανίζωνται εἰς τὴν Κόλασι! Τοῦτο ὠρισμένοι ἐρευνῶνται σημειώσουν ὡς παράλληλον πρὸς τὴν ἄρνηση τοῦ Ἀβραάμ νὰ ἀποθάνῃ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει Ἀβραάμ. Ἀλλ' ἐδῶ, εἰς τὸν Σεδράχ, ἡ ἔμφασις τίθεται εἰς τὸ ὅτι οὗτος δὲν ἐπιθυμεῖ τὸν Παράδεισο, ὅταν ἄλλοι ἄνθρωποι πρόκειται νὰ τιμωρηθοῦν εἰς τὴν Κόλασι. Τοιαύτη συνείδησις συλλογικότητος καὶ ἀλληλεγγύης ἀπαντᾶται εἰς τὸν Ἰουδαϊσμό καὶ εἰς τὸν ἀρχέγονο Χριστιανισμό, ὅχι ἀργότερα.

5. Τὸ ἐντελῶς διάφορο περιβάλλον, ἐξ οὗ κατάγεται ὁ Σεδράχ γίνεται φανερόν, ὅταν συγκρίνωμε τὴν καθαυτὴ ἀποκάλυψι Σεδράχ μὲ τὸν «λόγον περὶ ἀγάπης», ὅπου δὲν ἔχομε παρὰ τοὺς κοινούς τόπους ἑνὸς χριστιανικοῦ ρήτορος. Δὲν ἔχει ὅποιαδήποτε ἀπαίτησι νὰ συναντήσῃ τὸν Θεὸν καὶ νὰ συζητήσῃ μαζί του τὴν ἀπώλεια τῆς ἀνθρωπότητος· ἐκθέτει τὴν διδασκαλίαν του περὶ ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον μὲ βάσι τὰ βιβλικά κείμενα, ἰδιαίτερώς τὴν Α' Ἐπιστολὴν Ἰωάννου, καὶ τὸ φανέρωμα αὐτῆς τῆς ἀγάπης εἰς τὴν ζῶν μεγάλην ἀνδρῶν τῆς Βίβλου. Καὶ προσθέτει: «Καὶ τί αὐτὰ λέγω; Τὸ μεγαλύτερον αὕτη τὸν ὕδον τοῦ Θεοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν πρὸς ὑμᾶς κατήγαγεν. Ὁ θάνατος κατεβλήθη, ὁ ἄδης ἡχμαλωτίσθη...». Τὸ ὕφος τοῦ ὁμιλητοῦ εἶναι ρητορικὸ καὶ παραινετικόν. Πουθενὰ δὲν παρουσιάζεται ἡ ἄλλη σοβαρὴ εἰκόνα τοῦ προβλήματος: διατί τόσον ὀλίγη ἀγάπη γύρω μας, διατί εἶναι τόσο δύσκολο νὰ ἀγαπᾷ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον! Αὐτὸς ὁ ὁμιλητὴς δὲν ἔχει τὴν ἀγωνίαν τοῦ Σεδράχ διὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ ἀνθρώπου, «... ὅτι ὁ βίος πολὺμοχθὸς ἐστὶν καὶ ἀμετανόητος» (XV).

6. Ἐκτὸς αὐτῶν τῶν ἐπιχειρημάτων ὑπάρχουν λεπτομέρειαι εἰς τὸ κείμενον, αἱ ὁποῖαι ὅλαι μαζί ἐπιβεβαιώνουν τὴν θέσιν μας, ὅτι ἡ λεγομένη Ἀποκάλυψις Σεδράχ δὲν εἶναι συνονθύλευμα ἰουδαϊκῶν παραδόσεων, ποὺ ἐχρησιμοποίησε κάποιος χριστιανὸς ἱεροκέρυξ, ἀλλὰ πρωταρχικῶς ἰουδαϊκὸν κείμενον εἰς τὰ χέρια ἑνὸς χριστιανοῦ συγγραφέως. Τοιαῦται λεπτομέρειαι κατὰ κεφάλαια εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

Κεφ. II. Δυναμέσθαι νὰ εἴπωμεν ὅτι μὲ τὸ κεφ. II ἀρχίζει ἕνας λόγος περὶ μετανοίας, ἢ τὸ τμήμα τῆς μετανοίας τοῦ «Λόγου περὶ ἀγάπης, μετανοίας κ.λπ.»; Τὸ τμήμα τοῦτο δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἐκληφθῇ ὡς συνέπεια καὶ συνέχεια τῆς φράσεως τοῦ κεφ. I: «...καθὼς εἶπεν ὁ Δεσπότης ὅτι μειζότερον τῆς ἀγάπης οὐδέν ἐστιν ἵνα τις τὴν ψυχὴν θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ» διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους: (α) Ἡ προθυμία τοῦ Σεδράχ νὰ ὑπάγῃ μὲ τοὺς τιμωρημένους εἰς τὴν Κόλασιν παρὰ νὰ ζῇ μόνος του εἰς τὸν Παράδεισο δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐφαρμογὴ τοῦ Ἰωαννείου στίχου. (β) Τὸ κεντρικὸ θέμα τῆς Ἀποκαλύψεως Σεδράχ εἶναι ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πράγματι εὐσπλαγχνος πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ ἔχει πλήρη κατανόηση τῆς ἀδυναμίας τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦτο μειώνει τὸν χρόνον μετανοίας εἰς 20 ἡμέρας μόνον. (γ) Τὸ κεφ. I εἶναι ὁμιλία πολὺ μικρῇ, πτωχῇ εἰς ἰδέας, πολὺ ρητορικῇ, μὲ πολλὰς προσφωνήσεις πρὸς τοὺς ἀναγνώστας: «ἀγαπητοί» ἢ «παιδιά». Ὁ φιλολογικὸς χαρακτήρ τοῦ τμήματος περὶ Σεδράχ εἶναι ἐντελῶς διάφορος. (δ) Ἐξ ἀρχῆς ἡ βασικὴ πρόθεσις τοῦ κειμένου ἐσχετίζετο πρὸς τὸ θέμα τῆς «μετανοίας» καὶ ὅχι τῆς ἀγάπης. Βεβαίως, ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, κάτι ἔχει ἐκπέσει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ τμήματος περὶ Σεδράχ.

— Ἡ «φωνή» (bath col) δὲν εἶναι πιά στοιχεῖο σκηνηῆς μιᾶς θεοφανείας, ἀλλὰ εἶναι κάτι προσωποποιημένον. Πάντως «φωνή», Θεὸς καὶ ἄγγελος (εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ Μιχαήλ) δὲν διακρίνονται καθαρά. Πάντως ὅλα αὐτὰ καθὼς καὶ «ὁ τρίτος οὐρανός» μᾶς θυμίζουν τὴν ἰουδαϊκὴ ἀποκαλυπτικὴ τεχνικὴν.

— «Καὶ ἔστη ἐν αὐτῷ ἡ φλόγα τῆς θεότητος». Ἡ παράστασις αὐτὴ τοῦ Θεοῦ ὡς φλογὸς σχετίζεται ὑπὸ τοῦ R. Meyer πρὸς τὸ Sifre Δευτ. § 49.

Κεφ. III. Ἐκεῖνο πὺν προσπαθεῖ νὰ πῇ ὁ Σεδράχ μὲ τὴν ἔκφρασι «στόμα πρὸς στόματος Θεοῦ» εἶναι ὅτι δὲν ἐπιθυμεῖ συζήτησι μὲ κάποιον ἄγγελον (γνωρίζομε αὐτὴν τὴν τεχνικὴν ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν ἰουδαϊκῶν Ἀποκαλύψεων) ἀλλὰ ἀπ' εὐθείας μὲ τὸν Θεόν. Τὰ δύο κύρια μέρη τοῦ ἐπιχειρήματος εἶναι ἐδῶ: «ἐπρίησας... ἀπώλεσας». Τὸ θέμα αὐτὸ ἀναπτύσσεται εἰς τὰ ἐπόμενα κεφάλαια κατὰ ἰουδαϊκὸν τρόπον.

Κεφ. IV. Εἰς τὴν πατερικὴν παράδοσιν ἀπαντῶνται ἀναφοραὶ εἰς τὸν φθόνον τοῦ Διαβόλου ἐξ αἰτίας τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐδῶ ὅμως ἔχομεν παράδοσιν περὶ τῆς ἀνωτερότητος τοῦ ἀνθρώπου ἐναντι τῶν ἀγγέλων, ὥστε οὗτοι νὰ καλοῦνται νὰ προσκυνήσουν τὸν νεοδημιουργηθέντα ἄνθρωπον! Ἐπὶ πλέον ἡ ἄρνησις τοῦ πρώτου μεταξὺ τῶν ἀγγέλων νὰ προσκυνήσῃ τὸν ἄνθρωπον παρουσιάζεται ἐδῶ ὡς ὁ λόγος τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀπ' ἐξουσίας του ἀπὸ τὸν Θεόν, καθὼς καὶ τῆς ἐξώσεώς του ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς («ἐξώρισας»). Πρόκειται περὶ μοναδικῆς εἰς τὸ εἶδος τῆς παραδόσεως. Παραπλησίαν παράδοσιν περὶ φθόνου τοῦ διαβόλου διὰ τὸν ἄνθρωπον

καὶ διὰ τὸ ὅτι ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἔγινε αἰτία ἐξώσεως τῶν κακῶν πνευμάτων ἐκ τοῦ παραδείσου ἔχομεν καὶ εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν Μωϋσέως (Βίος Ἀδὰμ καὶ Εὕας) 16: «... διὰ τί ἐσθίεις ἐκ τῶν γιγάντων τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ καρποῦ τοῦ παραδείσου; ἀνάστα καὶ δεῦρο καὶ ποιήσωμεν αὐτὸν ἐκβληθῆναι διὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ἐκ τοῦ παραδείσου ὡς καὶ ἡμεῖς ἐξεβλήθημεν δι' αὐτοῦ...».

Εἰς τὴν λοιπὴν ἰουδαϊκὴν ἀποκαλυπτικὴν παράδοσιν οἱ ἄγγελοι ἐδημιουργήθησαν κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν (Ἰωβηλ. 2,2. 2 Βαρν. 21,6), τὰ Χερουβείμ, Σεραφεὶμ καὶ Ὀφανεῖμ τὴν δευτέραν ἡμέραν ἀπὸ πῦρ (2 Ἐνώχ 29,1.3), καὶ ἡ πτώσις τῶν ἀγγέλων μὲ ἀρχηγὸν τὸν Σεμιάζ ἡ Ἰαγὼν ἔχει σχέσιν μὲ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ὠραίων θυγατέρων των (1 Ἐνώχ 6,1-6· 15,3· 69,45· 86,1·3· 106,13· 2 Βαρ. 56,11-13).

Γενικῶς ἡ ἀγγελολογία τοῦ Σεδράχ εἶναι ἀναμφιβόλως ἰουδαϊκὴ ἀποκαλυπτικὴ (πρβλ. VII, 25 ἐξ.· VIII,30). Πῶς ἄλλως δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν ἐκφράσεις ὡς τὴν ἐπομένην: «...καὶ λυποῦσιν τοὺς ἀγγέλους μου, καὶ ἡ μὴ ἐν ταῖς συνάξεσιν καὶ ἐν ταῖς λειτουργίαις μου οὐ προσέχουσιν τὸν ἄγγελόν μου καὶ οὐχ ἴστανται ἐν ταῖς ἀγίαις μου ἐκκλησίαις ... ἀλλὰ μεγαλορρημονοῦσιν ἃ οὐ δέχομαι ἐγὼ οὔτε οἱ ἄγγελοί μου» (XIV); Πρόκειται προφανῶς περὶ χριστιανικῆς ἀποδόσεως μιᾶς ἀγγελολογικῆς ἰουδαϊκῆς λειτουργικῆς ἐκφράσεως.

Κεφ. VI. Τὸ μικρὸ αὐτὸ κεφάλαιο ἀξίζει νὰ μελετηθῇ πολλάκις. Εἰς τὸ ἐρώτημα κατὰ πόσον θὰ ἦταν δυνατόν, ὑπὸ οἰασδήποτε συνθήκας, ἓνας χριστιανὸς νὰ κάνη τοιαύτην ἀντιστροφὴν τοῦ νοήματος τῆς παραβολῆς τοῦ Ἀσώτου, ἡ ἀπάντησις ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ ἀρνητικὴ. Ἐὰν εἶναι ἔτσι, τότε ἐδῶ ἔχομε τὸ ἀκατέργαστον ὑλικὸν μιᾶς ἰουδαϊκῆς παραβολῆς περὶ ἀσώτου υἱοῦ, ποῦ ἀνέπτυξεν ὁ Ἰησοῦς πρὸς μιᾶ ἄλλην κατεύθυνσιν.

Κεφ. VII. Ἡ ἐκφρασις «μὴ γὰρ ἐγὼ μόνος γεμίσω τὰ ἐπουράνια (εἰδὲ μήγε) καὶ τὸν ἄνθρωπον σῶσον, κύριε», ποῦ ἀναφέρεται εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν οὐρανίων βασιλείων ἀπὸ τὸν Σεδράχ, ἀναμφιβόλως ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ συμβόλου ἢ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς μικρῆς μειοψηφίας τῶν δικαίων, μᾶς θυμίζει τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου ἢ τὸν Ἐκλεκτὸν εἰς τὴν ἀποκαλυπτικὴν ἰουδαϊκὴν παράδοσιν.

—Ἡ δημιουργία τοῦ «Ἀδὰμ καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ ἡλίου» καθὼς καὶ ἡ σύγκρισις τοῦ κάλλους τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὸν ἥλιον καὶ τοῦ κάλλους τῆς γυναικὸς πρὸς τὴν σελήνην σχετίζεται μὲ λαϊκὴν ἰουδαϊκὴν παράδοσιν.

Κεφ. VIII. Ὁ ἄνθρωπος ἀγαπᾷ τὰ αὐτὰ ὡς καὶ ὁ Θεὸς πράγματα

ἐντὸς τῆς φύσεως «... εἰς τοὺς ποταμούς τὸν Ἰορδάνην, εἰς τὰς πόλεις τὴν Ἱερουσαλήμ...». Ἡ ὅλη κατεύθυνσις τοῦ κειμένου ὅσον καὶ αἱ ἐπὶ μέρους αὐταὶ ἀναφοραὶ δείχνουν σχέσιν πρὸς ἓνα Ἰουδαϊκὸν ἀρχικὸν κείμενον.

Κεφ. IX. Ἐδῶ ἡ εἰσαγωγή τοῦ «μονογενοῦς υἱοῦ» καθὼς καὶ τοῦ ὀνόματος «Χριστός» εἰς τὸ κεφ. XII σχετίζεται κάπως πρὸς τὰς ἐκφράσεις «παρὰ τοῦ πατρός μου» εἰς τὸ IX καὶ «σωτήρ» εἰς τὸ XIII. Ἡ εἰσαγωγή τῶν ὄρων αὐτῶν δὲν ταιριάζει καθόλου εἰς τὴν ὅλην συζήτησιν μεταξὺ Σεδράχ καὶ Θεοῦ, ποῦ ὀνομάζεται «Θεός» ἢ «Κύριος» εἰς ὁλόκληρον τὸ κείμενον. Πρόκειται προφανῶς περὶ παρεμβολῆς τοῦ χριστιανοῦ ἀναθεωρητοῦ τοῦ κειμένου. Διερωτᾶται κανεῖς, ἐντὸς τῆς ὅλης συναφείας, τί νόημα ἔχει ἡ ἀποστολὴ τοῦ «μονογενοῦς υἱοῦ» ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ παραλάβῃ τὴν ψυχὴν τοῦ Σεδράχ, ἀνθρώπου ποῦ ἐδόξεσε τὸν Θεὸν τὸν 60 αἰ. π.Χ.; Τὸ κείμενο σωστὰ ὁ James βλέπει ὥσάν δάνειον ἀπὸ τὸν IV Ἑσδρα (σ. 31 Tischendorf) μὲ τὴν φράσιν «δός μοι τὴν παρακαταθήκην», ἀλλὰ τὸ κείμενον τοῦ Σεδράχ συνεχίζει «ἦν παρέθετο ὁ πατήρ ἡμῶν ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρός σου...». Οἱ ἐκφράσεις «μονογενὴς υἱός» καὶ «πατήρ ἡμῶν» δὲν ταιριάζουν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πρότασιν! Πέραν τούτων ἡ ἀποστροφὴ τοῦ Σεδράχ πρὸς τὸν Μιχαήλ εἰς τὸ κεφ. XIV καθιστᾷ πιθανὸν αἱ ἐκφράσεις ποῦ ἀναφέρονται εἰς τὸν Χριστὸν νὰ ἔχουν λάβει τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, ποῦ ἐξυπακούεται καὶ εἰς τὸ κεφ. II.

Κεφ. X. Ἡ πλήρωσις ὅλου τοῦ σώματος ὑπὸ τῆς ψυχῆς σχετίζεται ὑπὸ τοῦ R. Meyer πρὸς γνωστὴν Ἰουδαϊκὴν διδασκαλίαν (Βλ. Gen. Rabba 14,9). Τίποτε παρόμοιον δὲν ἔμπορεῖ νὰ εὑρεθῇ εἰς τὰς πατερικὰς ἀναπτύξεις τοῦ θέματος.

Κεφ. XI. Ἡ περιγραφὴ τοῦ κάλλους τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος («...γνωσταὶ αἱ τρίχες σου ἀπὸ Θαιμάν, οἱ ὀφθαλμοί σου ἀπὸ Βοσόρ...»), καθὼς καὶ ὁ θρῆνος γιὰ τὸν ἀποχωρισμὸν προδίδουν ἓνα βιβλικὸν «νατουραλισμὸν» ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν μεσαιωνικὸ ἐκκλησιαστικὸν σπιριτουαλισμὸν. Ὁ Σεδράχ θρηγεῖ ἐπάνω εἰς τὸ ἀνθρώπινο σῶμα ποῦ κατέρχεται εἰς τὸν τάφο, ὅπως κάποιος ποῦ θρηγεῖ ἐπάνω εἰς τὸ σῶμα τῆς ἀγαπημένης του.

Κεφ. XIV-XV. Τὸ κείμενο σ' αὐτὰ τὰ κεφάλαια εἶναι πολὺ ἐφθαρμένο. Τοῦτο εἶναι καρπὸς ἐνὸς βαθυτέρου ἐκχριστιανισμοῦ τοῦ τμήματος τούτου ὑπὸ τοῦ βυζαντινοῦ συγγραφέως ἢ ἀντιγραφέως. Εἰς τὰ κεφάλαια αὐτὰ ἔχομε πραγματικὸ συνονθύλευμα. Πολλὰ καὶ διάφορα πράγματα ἀναμιγνύονται. Γίνεται ἡ μνεῖα ἀβαπτίστων ἐθνῶν, τὰ ὅποια ὅμως ποιοῦν τὰ ἔργα τοῦ Νόμου· δὲν ἔμπορεῖ κανεῖς νὰ διαγνώσῃ ποῦ εἰς τὴν Γραφὴν παραπέμπει ὁ συγγραφεὺς κ.τ.λ.

Δὲν εἶναι ἐπίσης σαφὴς ποιὸς ὁ σκοπὸς ἐν τῇ καθόλου συναφείᾳ σχε-

τικῶς μὲ τὴν σωτηρία «ἐν μιᾷ ῥοπῇ». Ἐχει κανεῖς τὴν ἐντύπωσι ὅτι τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα ἀναπτύσσεται εἰς ὅλο τὸ κείμενο κανονικὰ μέχρι τὴν ἀρχὴ τοῦ κεφ. XIV, περιέργως ὁμοῦς ἐπανερχεται εἰς τὴν ἀρχὴ τοῦ κεφ. XVI. Ἡ παρέμβλητος ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦ κεφ. XIV «Κύριε διδάξον ἡμᾶς πῶς δεῖ καὶ ἐν ποίᾳ μετανοίᾳ σωθήσεται ὁ ἄνθρωπος ἢ ἐν ποίᾳ κόπῳ» δὲν διασπᾷ μόνον τὴν κανονικὴν ἀκολουθίαν εἰς τὴν ἀνέλιξιν τοῦ θέματος ἀλλὰ ἀλλάζει καὶ τὸ ἐπίπεδον τῆς συζητήσεως. Κατ' ἀρχήν, τὸ ἴδιο τὸ ἐρώτημα «Κύριε, διδάξον ἡμᾶς...», ἀκουόμενον ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ καὶ τοῦ Σεδράχ, ἤχεϊ πολὺ παράξενα.

Κεφ. XVI. Προφανῶς οἱ στιχ. 9β-15 ἀντιτίθενται εἰς τὸ κεντρικὸν νόημα τοῦ κειμένου καὶ ἀπαιτοῦν τὴν χριστιανικὴν βυζαντινὴν ἔκδοσιν τοῦ μακαρισμοῦ, ποὺ εὐρίσκομεν εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἰουδαϊκὰς ἀποκαλύψεις σχετικῶς μὲ ὅλους ποὺ θὰ διαβάσουν τὴν ἀποκάλυψιν. Ὁ βυζαντινὸς ἀναθεωρητὴς χρησιμοποιεῖ τὰς ἰδίας τυπικὰς ἐκφράσεις ποὺ χρησιμοποιοῦνται καὶ δι' ἁγίους ἀκόμη σπουδαιότερους τοῦ Σεδράχ. Δὲν εἶναι σαφὲς τί ἀκριβῶς εἶναι ἡ «φωταγωγία». Πιθανὸν νὰ σχετίζεται μὲ τὸ ἀνοιγμα τῆς ἐκκλησίας, τὴν βάπτισιν παιδίου ἢ τὸ ἀνάμμα τῶν κληδικῶν, ἢ ἀκόμη καὶ τὰ χρήματα διὰ τὴν τέλεσιν λειτουργίας πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου Σεδράχ.

Τὸ δοξολογικὸν τέλος (στ. 18-19) εἶναι πιθανώτατα προσθήκη τοῦ χριστιανοῦ ἀναθεωρητοῦ.

*
* *

Συμπέρασμα: Εἰς τὴν παρούσα μορφή της ἡ Ἀποκάλυψις Σεδράχ εἶναι χριστιανικὸ κείμενο, καὶ ἀνάγεται εἰς τὴν βυζαντινὴν περίδον. Ἡ γλῶσσα εἶναι τοῦ ἰουδαϊκοῦ τύπου τῆς μεταγενεστέρης περιόδου. Ὁ Denis πιστεύει ὅτι τὸ κείμενο ὡς ἔχει κατὰγεται ἀπὸ τὸν 10 ἢ 11 αἰ., ἀλλὰ εἶναι σχετικῶς ἀρχαῖο ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν, καὶ αἱ πηγαὶ ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ συγγραφεὺς πρέπει, φυσικὰ, νὰ εἶναι προγενέστεραι τοῦ 11ου αἰ. (σ. 98). Ὁ Charlesworth πιστεύει ὅτι τὸν 3 ἢ 4 μ.Χ. αἰ. κάποιος χριστιανὸς συνέδεσε τὰς διαφόρους παραδόσεις ποὺ ἔχομε εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν Σεδράχ, ἡ ὁποία ἀρχικῶς ἐγράφη ὑπὸ τινος ἰουδαίου, ὡς εἴπομεν, μεταξὺ 150-200 μ.Χ. Πότε ἐγινε ἡ χριστιανικὴ διασκευὴ τοῦ κειμένου δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν. Ἰσως μάλιστα ἡ διασκευὴ αὕτῃ νὰ μὴν ἐγινε διὰ μιᾶς. Ἡ μνεῖα «φωταγωγίας» εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον δείχνει πρὸς ἀρκετὰ μεταγενεστέραν περίδον.

Οὐδὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν περὶ τῆς ἀρχικῆς γλώσσης. Ὁ James καὶ ὁ Riessler εὐρίσκουν στοιχεῖα διὰ τὴν ὑποστήριξιν ὀπισθεν τοῦ ἐλληνικοῦ κειμένου ἐνὸς ἐβραϊκοῦ πρωτοτύπου.

Β'. — ΚΕΙΜΕΝΟΝ

ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ ΣΕΔΡΑΧ

Τοῦ ἁγίου καὶ Μακαρίου Σεδράχ λόγος περὶ ἀγάπης καὶ περὶ μετανοίας καὶ ὀρθοδόξων Χριστιανῶν καὶ περὶ Δευτέρας παρουσίας τοῦ κυρίου Ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Δέσποτα εὐλόγησον.

Ι. Ἀγαπητοί, μηδὲν προτιμήσωμεν πλὴν τῆς ἀνυποκρίτου ἀγάπης· πολλὰ γὰρ πταίομεν καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ νύκτα καὶ ὥραν, καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἀγάπην κτησώμεθα, αὕτη γὰρ καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν· τί γὰρ τὸ ὄφελος, τέκνα μου, ἐὰν τὰ πάντα ἔχωμεν, τὴν δὲ σώζουσιν ἀγάπην οὐκ ἔχωμεν;...

Τί τὸ ὄφελος, παιδία, ἐὰν ἄριστόν τις ποιήσῃ μέγα καὶ καλέσει βασιλέα καὶ ἄρχονταν, καὶ πάντα ἐτοιμάσῃ τὰ πλούσια, ἵνα μηδὲν αὐτῷ λείπῃ, ἅλας δὲ μὴ ἔχων, οὐ μὴ δύναται βρωθῆναι ὁ ἄριστος ἐκεῖνος, οὐ μόνον δὲ τὸ ἐξοδὸν ἐζημιώθῃ, ἀλλὰ καὶ τοὺς κόπους ἀπόλεσε καὶ ἐψεύσθη παρὰ τῶν κεκλημένων. Οὕτως καὶ ἐνταῦθα, ἀδελφοί μου. Τί τὸ ὄφελος εἰς ἡμᾶς, καὶ ποῖαν γὰρ χάριν ἔχωμεν χωρὶς ἀγάπης; Πᾶν ἔργον ἀδόκιμον. Κἂν παρθενίαν τις ἔχει, κἂν νηστεύει, κἂν ἀγρυπνᾷ καὶ προσεύχεται καὶ δοχὴν ποιεῖ εἰς πτωχοῦς. Εἰ δέ τε δῶρα φέρει τῷ Θεῷ ἢ ἀπαρχὰς ποιεῖ πάντων ἀγαθῶν, κἂν ἐκκλησίας κτίζῃ ἢ ἄλλον τι πράττει χωρὶς ἀγάπης οὐδὲν λογισθήσεται παρὰ τῷ Θεῷ, οὐ γὰρ εὐδοκίσθαι. Διότι καὶ ὁ προφήτης λέγει θυσία ἀσεβῶν βδέλυγμα Κυρίῳ· μὴ συμβουλευθεῖς χωρὶς ἀγάπης ποιῆσαί τι ποτέ. Ἐὰν εἴπεις, ὅτι τὸν ἀδελφόν μου μισῶ ἀλλὰ τὸν Χριστὸν ἀγαπῶ, ψεύστης εἶ. Ἐλέγχει γάρ σε Ἰωάννης ὁ θεολόγος· ὅτι ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ὃν ἐώρακεν, τὸν Θεὸν ὃν οὐχ ἐώρακε πῶς δύναται ἀγαπᾶν; Φανερόν ἐστιν ὅτι ὁ ἔχων μῖσος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ δοκεῖ τον ὅτι ἀγαπᾷ τὸν Χριστόν, ψεύστης ἐστὶν καὶ ἑαυτὸν φρεναπατᾷ. Λέγει γὰρ ὁ Ἰωάννης ὁ θεολόγος, ὅτι ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔχομεν ἐκ Θεοῦ, ἵνα ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Καὶ πάλιν ὁ Κύριος λέγει· ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ὁλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμονται. Ὡ τοῦ θαύματος ἐξαισίου καὶ παραδόξου, ὅτι ὁ ἔχων τὴν ἀγάπην ὅλον τὸν νόμον πληροῖ· πλήρωμα γὰρ νόμου ἡ ἀγάπη. Ὡ δύναμις ἀγάπης ἀνεικάστου, ὦ δύναμις ἀγάπης ἀμετρήτου. Οὐδὲν τῆς ἀγάπης τιμιώτερον ἢ μάλλον καὶ μειζότερον οὔτε ἐν τῷ οὐρανῷ οὔτε ἐν τῇ γῇ. Αὕτη ἡ ἀγάπη ἡ θεία ἐστὶν τὸ κεφάλαιον, παρὰ πασῶν τῶν ἀρετῶν ἡ ἀγάπη ἐστὶ τὸ τέλος τοῦ κόσμου. Αὕτη ἡκόνησεν (;) ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Ἀβελ, αὕτη τοὺς Πατριάρχας συνήργησεν. Αὕτη

τὸν Μωϋσῆ ἐφύλαξεν, αὕτη τὸν Δαυτδ οἰκητήριον τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐποίησεν. Αὕτη τὸν Ἰωσήφ ἐνίσχυσεν. Καὶ τί αὐτὰ λέγω; Τὸ μεγαλύτερον, αὕτη τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν πρὸς ὑμᾶς κατήγαγεν. Διὰ τῆς ἀγάπης πάντα τὰ ἀγαθὰ ἐφανερώθησαν. Ὁ θάνατος καταβλήθη, ὁ ἄδης ἡχμαλωτίσθη, ὁ Ἀδὰμ ἀνακέκληται, καὶ τὰ ἐξῆς διὰ τῆς ἀγάπης μία ποίμνη γέγονεν, ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. Διὰ τῆς ἀγάπης ὁ παράδεισος ἠνέφκται, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐπαγγέλλεται. Αὕτη τὰς ἐρήμους πολιτείας ἀνέδειξεν, αὕτη τὰ ὄρη καὶ τὰ σπήλαια ψαλμωδίας ἀνέδειξεν. Αὕτη ἐδίδασκεν ἄνδρας καὶ γυναικας, τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην βαδίσαντες ὁδόν. Ἀλλὰ μέχρι τίνος συστήσαντες τὸν περὶ ἀγάπης κατορθωμάτων ἀλλ' ὃ οὐδὲ οἱ ἄγγελοι κατ' ἀξίαν δυνήσονται.

ᾠ μακαρία ἀγάπη, χορηγὲ πάντων ἀγαθῶν. Μακάριος ἄνθρωπος ὁ τὴν ἀληθινὴν πίστιν καὶ ἀνυπόκριτον κτησάμενος ἀγάπην, καθὼς εἶπεν ὁ δεσπότης ὅτι μειζότερον τῆς ἀγάπης οὐδὲν ἐστὶν ἵνα τις τὴν ψυχὴν θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ.

II. Καὶ φωνὴν ἀοράτως ἐδέξατο ἐν ταῖς ἀκοαῖς αὐτοῦ· Ὡδε, Σεδράχ, ὅτι βούλη καὶ ἐπιθυμεῖς ὁμιλῆσαι σὺν Θεῷ καὶ αἰτῆσαι παρ' αὐτοῦ ἵνα ἀποκαλύψῃ αὐτῷ ἅπερ βούλη ἐρωτᾷ. καὶ εἶπεν Σεδράχ· Τί, κύριέ μου; καὶ εἶπεν αὐτῷ ἡ φωνή· Ἐγὼ ἀπεστάλην πρὸς σε ἵνα ἀναβάσω σε ὧδε εἰς τὸν οὐρανόν. ὁ δὲ εἶπεν· Ἦθελον λαλῆσαι στόμα ὑπὸ στόματος Θεοῦ· οὐκ εἰμὶ ἱκανός, κύριε, τοῦ ἀνελθεῖν εἰς τοὺς οὐρανοὺς. καὶ ἐκτείνας ταῖς πτέρυξιν αὐτοῦ¹ ἄγγελος ἔλαβεν αὐτὸν καὶ ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς² καὶ ἔστησεν αὐτὸν ἕως τρίτου οὐρανοῦ, καὶ ἔστη ἐν αὐτῷ ἡ φλόγα³ τῆς θεότητος.

III. Καὶ λέγει αὐτὸν ὁ Κύριος· Καλῶς ἦλθες, ἀγαπητέ μου Σεδράχ· τί δίκην ἔχεις πρὸς τὸν Θεὸν τὸν πλάσαντά σε, ὅτι εἶπας· Ἦθελον λαλῆσαι⁴ στόμα πρὸς στόματος Θεοῦ; λέγει αὐτῷ Σεδράχ· Ναί, ἔχει ὁ υἱὸς δίκην μὲ τὸν πατέρα· κύριέ μου, διὰ τί ἐποίησας τὴν γῆν; λέγει αὐτῷ ὁ κύριος· Διὰ τὸν ἄνθρωπον, λέγει ὁ Σεδράχ· Καὶ διὰ τί ἐποίησας τὴν θάλασσαν; διὰ τί ἐσπειρας πᾶν ἀγχθὸν ἐπὶ τῆς γῆς; λέγει ὁ κύριος· Διὰ τὸν ἄνθρωπον. λέγει αὐτῷ Σεδράχ· Εἰ ταῦτα ἐποίησας, διὰ τί ἀπώλεσας αὐτόν; εἶπεν δὲ ὁ κύριος· Ὁ ἄνθρωπος ἔργον μου ἐστὶν καὶ πλάσμα τῶν χειρῶν μου, καὶ παιδεύω αὐτὸν καθὼς εὐρίσκω.

IV. Λέγει αὐτῷ Σεδράχ· Κόλασις καὶ πῦρ ἐστὶν ἡ καίδευσίς σου· πικροὶ εἰσιν, κύριέ μου· καλὸν ἦν τῷ ἀνθρώπῳ εἰ οὐκ ἐγεννήθη· τί τάχα ἐποίησας,

1. omit. ὁ ἄγγελος.

2. add. εἰς αὐτὴν τὴν φλόγα.

3. φλόξ.

4. omit. στόμα.

κύριέ μου; διὰ τί ἐκοπίασας τὰς ἀχράντους σου χεῖρας καὶ ἐπλασας τὸν ἄνθρωπον, ἐπεὶ οὐκ ἤθελες ἐλεῆσαι αὐτόν; λέγει αὐτὸν ὁ Θεός· Ἐγὼ ἐποίησα τὸν πρωτόπλαστον Ἀδὰμ καὶ ἔθηκα αὐτὸν ἐν τῷ περὶ τοῦ φυτοῦ τῆς ζωῆς, καὶ εἶπα αὐτῷ· Ἀπὸ πάντων τῶν καρπῶν φάγε, μόνον τὸ ξύλον τῆς ζωῆς φύλαξον· ἐὰν γὰρ φάγῃς ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθάνεις¹ αὐτὸς δὲ παρήκουσέ μου τὴν ἐντολὴν καὶ ὑπὸ τοῦ διαβόλου ἀπκτῆθεις ἔφαγεν ἀπὸ τοῦ ξύλου.

V. Λέγει αὐτῷ Σεδράχ· Σοῦ θελήματος ἡπατήθη, δέσποτά μου, ὁ Ἀδὰμ· σὺ ἐκέλευσας τοὺς ἀγγέλους σου τὸν Ἀδὰμ προσκυνεῖν, αὐτὸς δὲ ὁ πρῶτος τῶν ἀγγέλων περήκουσέν σου τὸ πρόσταγμα καὶ οὐ προσεκύνησεν αὐτόν, καὶ σὺ ἐξώρισας αὐτόν, διότι παρέβη· τὸ πρόσταγμά σου καὶ οὐ προσῆλθεν τῶν χειρῶν σου τὸ πλαστούργημα· ἐὰν τὸν ἄνθρωπον ἡγάπησας, τὸν διάβολον διὰ τί οὐκ ἐφόνευσας, τὸν τεχνίτην τῆς ἀδικίας; τίς δύναται πολεμεῖν ἀθεώρητον πνεῦμα; αὐτὸς δὲ ὡς καπνὸς εἰσέρχεται εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων (καὶ) διδάσκει αὐτοὺς πᾶσαν ἁμαρτίαν· αὐτὸς σε τὸν ἀθάνατον Θεὸν πολεμεῖ, ὁ δὲ ἐλεεινὸς ἄνθρωπος τί ἄρα ἔχει ποιῆσαι αὐτῷ; ἀλλὰ ἐλέησον, δέσποτα, καὶ καταλύσον² τὰς κολάσεις· εἰ δὲ μή, δέξαι καὶ ἐμὲ με τοὺς ἁμαρτωλοὺς· ἐὰν τοὺς ἁμαρτωλοὺς οὐκ ἐλεήσῃς, ποῦ εἰσιν τὰ ἐλέη σου, ποῦ ἡ εὐσπλαχνία σου, κύριε;

*VI. Λέγει αὐτὸν ὁ Θεός· Γνωστὸν ἔστω σοι ὅτι πάντα εὐδιάλλακτα ἐπέταξα αὐτόν· ἐποίησα αὐτόν φρόνιμον καὶ κληρονόμον οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ πάντα αὐτῷ ὑπέταξα, καὶ πᾶν ζῶον φεύγει ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ ἀλλ' αὐτὸς τὰ ἐμὰ λαβὼν ἀλλότριος ἐγένετο μοιχαλὶς καὶ ἁμαρτωλός· ποῖος πατὴρ προικίσας, εἶπέ μοι, τῷ υἱῷ αὐτοῦ, καὶ λαβὼν τὴν οὐσίαν καταλιπὼν τὸν πατέρα ἀπῆλθεν καὶ ἐγένετο ἀλλότριος καὶ δουλεύει ἀλλοτρίῳ καὶ ἰδὼν ὁ πατὴρ ὅτι ἐγκατέλιπεν αὐτόν ὁ υἱὸς καπνίζεται ἡ καρδιά³ αὐτοῦ, καὶ ἀπελθὼν ὁ πατὴρ λαμβάνει τὴν οὐσίαν αὐτοῦ καὶ ἐξορίζει αὐτόν ἐκ τῆς δόξης αὐτοῦ, διότι ἐγκατέλιπεν τὸν πατέρα αὐτοῦ; πῶς δὲ ἐγὼ ὁ θαυμαστός καὶ ζηλωτὴς Θεὸς τὰ πάντα δέδωκα αὐτῷ, καὶ αὐτὸς λαβὼν ταῦτα ἐγένετο μοιχαλὶς καὶ ἁμαρτωλός;

VII. Λέγει αὐτῷ Σεδράχ· Σὺ, δέσποτα, ἐπλασας τὸν ἄνθρωπον· οἶδας ποταπῆς βουλῆς ἦν καὶ ποταπῆς γνώσεώς ἐσμεν, καὶ προφασίζεις τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν κόλασιν· ἀλλ' ἔκβαλον αὐτόν· μὴ γὰρ ἐγὼ μόνος γεμίσω τὰ ἐπουράνια; εἰ⁴ καὶ τὸν ἄνθρωπον σῶσον κύριε· σοῦ θελήματος ἡμαρτεν, κύριε, ἐλεει-

1. ἀποθανεῖ.

2. ἀνάλυσον.

3. τὴν καρδίαν αὐτοῦ.

4. <εἰ δὲ μή>

νὸς ἄνθρωπος. Τί ἀμφιβάλλεις¹ λόγους πρὸς με, Σεδράχ; ἐγὼ ἔπλασα τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὸν ἥλιον καὶ εἶπα· Ἴδετε ἀλλήλους ποῖός ἐστιν φωτειοδῆς ὁ δὲ ἥλιος καὶ Ἀδὰμ μίαν χαρακτῆραν ἦσαν² ἡ δὲ γυνὴ τοῦ Ἀδὰμ φωτεινότερα ἐστὶν ἐν τῷ κάλλει τῆς σελήνης, καὶ τὴν ζωὴν ἐχαρίσατο αὐτῆς. λέγει Σεδράχ· Καὶ τί ὠφελοῦν τὰ κάλλη ἐὰν εἰς γῆν μαραίνωνται; πῶς εἶπας, κύριε, Κακὸν ἀντὶ κακοῦ μὴ ἀποδώσης; πῶς ἐστὶν, δέσποτα τῆς θεότητός σου ὁ λόγος οὐδέποτε ψεύδεται; καὶ διὰ τί ἀποδίδως τὸν ἄνθρωπον ἢ οὐ θέλεις κακὸν ἀντὶ κακοῦ; ἐγὼ οἶδα ὅτι ἄλογόν ἐστιν κακότεχνον ἡμίονος εἰς τὰ τετράποδα — ἄλλον οὐκ ἐστὶν· ἀλλὰ τῆς μετὰ χαλιναρίου κόπτομεν αὐτὸ ὅπου³ ἡμεῖς θέλωμεν· σὺ δὲ ἔχεις ἀγγέλους· ἀπόστειλον τοῦ φυλάξαι αὐτούς, καὶ ὅταν κινήσῃ ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὴν ἀμαρτίαν, τὸν πόδα αὐτοῦ τὸν ἕνα κράτησαι καὶ οὐ μὴ πορεύεται ὅπου δὲ θέλει.

VIII. Λέγει αὐτῷ ὁ Θεός· Ἐὰν κρατήσω αὐτοῦ τὸν πόδα, λέγει ὅτι Οὐκ ἐποίησάς μοι χάριν εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ ἀφῆκα αὐτὸν εἰς τὸ θέλημάν του ὅτι ἡγάπησα αὐτόν. διότι τοὺς δικαίους μου ἀγγέλους ἀπέστειλα τοῦ φυλάσσειν αὐτὸν ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ. λέγει Σεδράχ· Οἶδα, δέσποτα, ὅτι εἰς τὰ κτήματά σου πρῶτον ἡγάπησας τὸν ἄνθρωπον, εἰς τὰ τετράποδα τὸ πρόβατον, εἰς τὰ ξύλα τὴν ἐλαίαν, εἰς τοὺς καρποὺς τὸ κλῆμα, εἰς τὰ πετόμενα τὸ μελίσσιον, εἰς τοὺς ποταμοὺς τὸν Ἰορδάνην, εἰς τὰς πόλεις τὴν Ἱερουσαλήμ· καὶ ταῦτα πάντα ἀγαπᾷ καὶ ὁ ἄνθρωπος, δέσποτά μου. λέγει ὁ Θεὸς τὸν Σεδράχ· Ἐρωτῶ σε ἕνα λόγον, Σεδράχ· ἐὰν μοι εἴπῃς, καλῶς με συμάχεσαι⁴ εἰ καὶ τινος ἐπείραζες τὸν πλάσαντά σε. λέγει Σεδράχ· Εἰπέ. (λέγει) κύριος ὁ Θεός· Ἀπὸ τῆς ἐποίησά⁵ τὰ πάντα πόσοι ἄνθρωποι ἐγεννήθησαν, καὶ πόσοι ἀπέθανον, καὶ πόσοι θέλουν ἀποθανεῖν⁶ καὶ πόσας τρίχας ἔχουσιν; εἶπέ μοι, Σεδράχ, ἀφ' οὗ ἐκτίσθη ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ πόσα δένδρα ἐγένοντο εἰς τὸν κόσμον, καὶ πόσα ἔπεσον, καὶ πόσα θέλουν πέσει, καὶ πόσα θέλουν γεννηθῆ, καὶ πόσα φύλλα ἔχουσιν; εἶπέ μοι, Σεδράχ, ἀφ' οὗ ἐποίησα τὴν θάλασσαν πόσα κύματα ἤγειραν, καὶ πόσα ὑπῆρξαν, καὶ πόσα μέλλου ἐγειρᾶν, καὶ πόσοι ἄνεμοι πνέουσιν πρὸς τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης; εἶπέ μοι, Σεδράχ, ἀπὸ κτίσεως κόσμου τῶν αἰώνων βρέχοντος τοῦ ἀέρος πόσες σταλάγματα⁷ ἔπεσον εἰς τὸν κόσμον, καὶ πόσα μέλλουν πεσεῖν; καὶ εἶπεν Σεδράχ· Μόνος σὺ γινώσκεις ταῦτα πάντα, κύριε· μόνος σὺ ἐπίστασαι ταῦτα πάντα· μόνο δέομαί σου ἐλευθέρωσον τὸν

1. ἀπέβαλες.

2. omit. ὁ δὲ ἥλιος καὶ Ἀδὰμ μίαν χαρακτῆραν ἦσαν

3. ὅταν

4. συμαχᾷ σε.

5. Ἀφ' ἧς ἐποίησα.

6. Ἀποθανεῖν... πεσεῖν... γεννηθῆναι.

7. πόσα σταλάγματα.

ἄνθρωπον ἐκ τὴν κόλασιν¹ εἰ δὲ μήγε ἀπέρχομαι καὶ ἐγὼ εἰς τὴν κόλασιν, καὶ οὐ χωρίζομαι ἀπὸ τὸ γένος ἡμῶν.

ΙΧ. Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ· Ὑπάγε, λαβὲ τὴν ψυχὴν τοῦ ἡγαπημένου μου Σεδράχ, καὶ ἀπέθου² αὐτὴν ἐν τῷ παραδείσῳ. λέγει ὁ μονογενὴς υἱὸς τὸν Σεδράχ· (Δός μοι τὴν παρακαταθήκην) ἣν παρέθετο ὁ πατὴρ ἡμῶν ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρός σου ἐν τῷ ἁγίῳ σου σκηνώματι ἐκ βρέφους. λέγει Σεδράχ· Οὐ δίδωμί σοι τὴν ψυχὴν μου. λέγει αὐτὸν ὁ Θεός· Καὶ διὰ τί ἀπεστάλην ἐγὼ καὶ ἦλθα ὧδε, σὺ δέ μοι προφασίζεις; ἐγὼ³ παρηγγέλθην παρὰ τοῦ πατρὸς μου μὴ ἀναισχύντως λάβω τὴν ψυχὴν σου· εἰ (δὲ) μή, δός μοι τὴν ποθεινοτάτην ψυχὴν σου.

X. Καὶ εἶπεν Σεδράχ τὸν Θεόν· Καὶ πόθεν μέλλεις λάβει⁴ τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐκ ποιοῦ μέλους; καὶ λέγει αὐτὸν ὁ Θεός⁵, ἡ ψυχὴ σου οὐκ οἶδας ὅτι χορηγεῖται ἐν μέσῳ τῶν πνευμένων σου καὶ τῆς καρδίας σου (καὶ) ἐστι διεσπορισμένη ἐν παντί⁶ τὰ μέλη σου; ἀναφέρεται διὰ φάρυγγος καὶ λάρυγγος καὶ τοῦ στόματος· καὶ οἶαν ὥραν μέλλει ἐξέρχεσθαι ἀρχὴν σπαρνᾶται⁷ καὶ συνάζεται ἀπὸ τῶν ἀκρονύχων καὶ ἀπὸ πάντων μελῶν, καὶ ἐστι μεγάλη ἀνάγκη τοῦ χωρισθῆναι ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ ἀποσπασθῆναι τῆς καρδίας. ταῦτα πάντα ἀκούσας ὁ Σεδράχ καὶ ἐνθυμηθεὶς τοῦ θανάτου τὴν μνήμην ἐξέστη λίαν, καὶ εἶπεν Σεδράχ τὸν Θεόν· Δός μοι, κύριε, ἴασιν ὀλίγην, ἵνα κλαύσω, ὅτι ἤκουσα (ὅτι) πολλὰ δύνανται τὰ δάκρυα καὶ ἵμα πολὺ γίνεται τοῦ ταπεινοῦ σώματος τοῦ πλάσματός σου.

XI. Καὶ ἤρξατο κλαίων καὶ ὀδυρόμενος λέγων⁸. ὦ κεφαλὴ παράδοξος οὐρανοκόσμητε· ὦ ἡλιοφώτιστε οὐρανοῦ καὶ γῆς· γνωσταὶ αἱ τρίχες σου ἀπὸ Θαιμάν, οἱ ὀφθαλμοὶ σου ἀπὸ Βοσόρ, αἱ ἀκοαὶ σου ἐκ βροντῆς, ἡ γλῶσσά σου ἐκ σάλπιγγος, καὶ ὁ ἐγκέφαλός σου ἐστὶν μικρὸν κτίσμα, κεφαλὴ ὅλου τοῦ σώματος κίνησις καλόπιστε καὶ καλλίστατε ἀπὸ πάντων φιλούμενον, καὶ ἄρτι πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἄγνωστος γίνεται. ὦ χεῖρες εὐκρατοὶ καλοδιδακτοὶ⁹ καματεροὶ δι' ἐσᾶς τὸ σκεῦος τρέφεται· ὦ χεῖρες εὐστοιχοὶ ἀπὸ πάντων οἱ σωρεύοντες τοὺς οἴκους ἐστολίσανε. ὦ δάκτυλοι καλλωπισμένοι καὶ ὑπὸ τῶν χρυσῶν

1. omit. εἰ δὲ μήγε ἀπέρχομαι καὶ ἐγὼ εἰς τὴν κόλασιν.

2. ἀποθού.

3. add. γὰρ

4. λαβεῖν

5. omit. ἡ ψυχὴ σου

6. εἰς πάντα

7. σπάρνεται

8. λέγειν

9. καλοδιδακτοὶ καματεροὶ δι' ἃς

καὶ ἀργυρῶν ἐστολισμένοι· καὶ μεγάλων κτισμάτων¹ ὑπὸ τῶν δακτύλων ἄγονται· τὰς παλαμάς ἀπλονοῦσιν οἱ τρεῖς ἄρμοί, καὶ τὰ καλὰ² σωρεύουν· καὶ ἄρτι πάροικοι γίνεσθε τοῦ κόσμου τούτου. ὦ πόδες καλοπεριπάτητοι³ αὐτόδρομοι ταχύτατοι λίαν ἀνίκητοι⁴· ὦ γόνατα συνηρμοσμένα ὅτι πλὴν σου τὸ σκεῦος οὐ κινεῖται· οἱ πόδες συντρέχουσιν τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ τὰ πάντα σωρεύοντες, τὰς τρυφὰς καὶ τὰς πόσεις, καὶ τὸ σκεῦος διατρέφοντες· ὦ πόδες ἀνθύπατοι⁵ καὶ καλόδρομοι, ἐπὶ προσώπου τῆς γῆς ταρασσόμενοι τοὺς οἴκους εὐτρεπίζοντες παντὸς ἀγαθοῦ· ὦ πόδες ὅλον τὸ σῶμα βαστάζοντες, εἰς τοὺς ναοὺς ἀνατρέχοντες, μετανοίας ποιοῦντες καὶ παρακαλοῦντες τοὺς ἁγίους καὶ ἄρτι ἀκίνητοι μένετε. ὦ κεφαλὴ καὶ χεῖρες καὶ πόδες, ἕως ἄρτι σώζω σας, ὦ ψυχὴ, τί γάρ σε ἐνέβαλεν εἰς τὸ ταπεινὸν καὶ ταλαίπωρον σῶμα; καὶ ἄρτι χωριζομένη ἀπ' αὐτοῦ (καὶ) ἀνερχέσαι ἔνθα καλεῖ σε ὁ κύριος, καὶ τὸ σῶμα τὸ ταλαίπωρον ἀπέρχεται εἰς κρίσιν· ὦ σῶμα καλλωπισμένον, τρίχες ἀστερόχυτοι⁶, κεφαλὴ οὐρανοκόσμητε ἐστολισμένον· ὦ πρόσωπον καλομύριστον, ὀφθαλμοὶ φωταγωγοί, φωνὴ σάλπιγγος ἤχος, γλῶσσα εὐδιάλλακτη, γένειον καλλωπισμένον, τρίχες ἀστερόμορφοι, κεφαλὴ οὐρανομήκες, ἐστολισμένον σῶμα, τὸ φωταγωγὸν γλευφόρον πάγγινωστον καὶ ἄρτι πεσὸν εἰς τὴν γῆν, ὑπὸ γῆς κάλλος σου ἀφανὲς γίνεται.

XII. Λέγει αὐτὸν ὁ Χριστός· Παῦσον, Σεδράχ· ἕως πότε δακρύζεις καὶ στενάζεις; ὁ παράδεισός σοι ἡνοίγη καὶ ἀποθανῶν ζήσεις. λέγει αὐτῷ Σεδράχ· Ἔτι ἄπαξ λαλήσω σοι, κύριε· ἕως πότε ζῶ πρὶν ἀποθανεῖν με; καὶ μὴ παρακούσης τῆς αἰτήσεώς μου. λέγει αὐτῷ ὁ κύριος· Λέγε, ὦ Σεδράχ (λέγει ὁ Σεδράχ)· Ἐτη ὀγδοήκοντα ἢ ἐνενήκοντα ἐὰν ζήσῃ ἄνθρωπος ἢ ἑκατὸν καὶ ζήσῃ αὐτοὺς ἐν ἁμαρτίαις, καὶ πάλιν ἐπιστρέψῃ καὶ ζήσῃ ἄνθρωπος ἐν μετανοίᾳ πόσας ἡμέρας μετανοήσας⁷ ἀφίεις αὐτοῦ τὰς ἁμαρτίας; λέγει αὐτὸν ὁ Θεός· Ἐὰν ἐπιστρέψας ζῶν τὰ ἑκατὸν (ἢ) ὀγδοήκοντα μετανοήσας τρία ἔτη καὶ ποιήσῃ καρπὸν δικαιοσύνης καὶ φθάσῃ ὁ θάνατος, οὐ μὴ μνησθῶ πάσας τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ.

XIII. Λέγει αὐτῷ Σεδράχ· Πολλὰ εἰσιν τὰ τρία ἔτη, κύριέ μου. μὴ φθάσῃ ὁ θάνατος αὐτοῦ καὶ οὐ πληρώσῃ τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ· ἐλέησον, κύριε, τὴν εἰκόνα σου καὶ σπλαγχνίσθητι, ὅτι πολλὰ εἰσιν τὰ τρία ἔτη. λέγει αὐτὸν

1. μεγάλα κτίσματα

2. κάλλη

3. καλοπεριπατητοὶ

4. ἀνίκητοι

5. ὠκυτατοὶ

6. ἀστερόχαιται

7. omit. μετανοήσας

ὁ Θεός· Ἐάν μετὰ ἑκατὸν ἔτη ζήσῃ ἄνθρωπος καὶ μνησθῇ τὸν θάνατον αὐτοῦ καὶ ὁμολογήσῃ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων καὶ εὗρω αὐτόν, μετὰ χρόνον ἀφίω πάσας τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ. λέγει πάλιν ὁ Σεδράχ· Κύριε, τὴν εὐσπλαγχνίαν σου καὶ πάλιν παρακαλῶ (διὰ) τὸ πλάσμα σου. πολὺς ἐστὶν ὁ χρόνος μὴ ὁ θάνατος αὐτοῦ φθάσῃ καὶ ἀρπάσῃ αὐτὸν συντόμως. λέγει αὐτόν ὁ σωτήρ· Ἐρωτῶ σε ἓνα λόγον, Σεδράχ, ἀγαπητέ μου, εἴτα ἀναιτήσεις με· ἐάν μετανοήσῃ ὁ ἁμαρτωλὸς εἰς ἡμέρας τεσσαράκοντα, οὐ μὴ μνησθῶ πάσας τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ ὡς ἐποίησεν.

XIV. Καὶ λέγει Σεδράχ πρὸς τὸν ἀρχάγγελον Μιχαήλ· Ἐπάκουσόν μου, προστάτα δυνατέ, καὶ βοήθησέ μοι¹ καὶ πρέσβευσε² ἵνα ἐλεήσῃ ὁ Θεὸς τὸν κόσμον. καὶ πσιόντες ἐπὶ πρόσωπον παρακαλοῦντες³ τὸν Θεὸν καὶ εἶπον· Κύριε, δίδαξον ἡμᾶς πῶς δεῖ καὶ ἐν ποίᾳ μετανοίᾳ σωθήσεται ὁ ἄνθρωπος, ἢ ἐν ποίῳ κόπῳ; (λέγει ὁ Θεός)· Ἐν μετανοίᾳ, ἐν παρακλησίᾳ, ἐν λειτουργίᾳ, ἐν δάκρυσιν ὀχετοῦ, ἐν στεναγμοῖς θερμοῖς. οὐκ οἶδας ὅτι ὁ προφήτης μου Δαυὶδ ἐκ δακρύων, καὶ οἱ λοιποὶ οἶδας ὅτι ἐσώθησαν ἐν μιᾷ ῥοπῇ; οἶδας, Σεδράχ, ὅτι εἰσὶν ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα (καὶ τὰ) τοῦ νόμου ποιοῦσιν· ὅτι (εἰ) εἰσὶν ἀβάπτιστοι καὶ ἐνέβη τὸ θεῖόν σου πνεῦμα εἰς αὐτοὺς καὶ ἐπιστρέφονται πρὸς τὸ ἐμὸν βάπτισμα καὶ δέχομαι αὐτοὺς μετὰ τῶν δικαίων μου ἐν κόλποις Ἀβραάμ· καὶ εἰσὶν τινες οἱ βαπτισθέντες τὸ ἐμὸν βάπτισμα καὶ τὸ θεῖόν μου μῦρον⁴ μυρισθέντες καὶ γίνονται ἀπογνώστοι τὴν τέλειαν ἀπόγνωσιν καὶ οὐ μέλλουσιν μεταγινῶναι· καὶ ἀναμένω αὐτοὺς μετὰ πολλῆς εὐσπλαγχνίας καὶ πολλοῦ ἐλέους καὶ πλούτους ἵνα μετανοήσωσιν, ἀλλὰ ποιοῦσιν ἃ μισεῖ μου ἡ θεότης, καὶ οὐκ ἤκουσαν τὸν σοφὸν ἐρωτῶντα λέγων· Δικαιοῦμεν οὐδαμῶς ἁμαρτωλόν, παντελῶς οὐκ οἶδας ὅτι γέγραπται. Καὶ οἱ μετανοήσαντες οὐ μὴ ἴδουν τὴν κόλασιν; καὶ (οὐκ ἤκουσαν) ἀποστόλων οὔτε ἐμοῦ λόγου ἐν τοῖς εὐαγγελίοις καὶ λυποῦσιν τοὺς ἀγγέλους μου, καὶ ἡ μὴ ἐν ταῖς συνάξεσιν καὶ ἐν ταῖς λειτουργίαις μου οὐ προσέχουσιν τὸν ἄγγελόν μου καὶ οὐχ ἴστανται ἐν ταῖς ἀγίαις μου ἐκκλησίαις, ἀλλ' ἴστανται καὶ οὐ προσκυνοῦσιν ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ ἀλλὰ μεγαλορημονοῦσιν ἃ οὐ δέχομαι ἐγὼ οὔτε οἱ ἄγγελοί μου.

XV. Λέγει Σεδράχ πρὸς τὸν Θεόν· Κύριε, σὺ μόνος εἶ ἀναμάρτητος καὶ πολὺ εὐσπλαγχνος, ὁ ἁμαρτωλοὺς ἐλεῶν καὶ οἰκτεῖρων, ἀλλ' ἡ σὴ θεότης εἶπεν· Οὐκ ἤλθον δικαίους καλεῖσαι ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν. καὶ εἶπεν ὁ Κύριος τὸν Σεδράχ· Οὐκ οἶδας, Σεδράχ, τὸν ληστήν, μιᾷ ῥοπῇ ἐσώθη μετα-

1. βοήθει

2. πρεσβεύσαι

3. παρεκάλουν

4. μέρος μερισθέντες

γνώναι; οὐκ οἶδας ὅτι (ὁ) ἀπόστολός μου καὶ εὐαγγελιστὴς καὶ αὐτὸς¹ ἐν μιᾷ ροπῇ ἐσώθη; ὅτι εἰσὶν αἱ καρδίαι αὐτῶν ὡς λίθος σαθρός· οὗτοί εἰσιν οἱ πορεύοντες ἀσεβέσιν ὁδοῖς καὶ ἀπολόμενοι μετὰ τοῦ ἀντιχριστοῦ. λέγει Σεδράχ. Κύριέ μου, καὶ εἶπας ὅτι· Τὸ θεῖόν μου πνεῦμα ἐνέβη εἰς τὰ ἔθνη τὰ² μὴ νόμον ἔχοντα τὰ τοῦ νόμου ποιοῦσιν. ὅμως δὲ καὶ ὁ ληστής καὶ ὁ ἀπόστολος καὶ εὐαγγελιστὴς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ πταίσαντες³ εἰς τὴν βασιλείαν σου, κύριέ μου, οὕτως καὶ τοὺς ἐπ' ἐσχάτων ἁμαρτήσαντάς σοι συγχώρησον, κύριε· ὅτι ὁ βίος πολύμοχθός ἐστιν καὶ ἀμετανόητος.

XVI. Λέγει κύριος τὸν Σεδράχ· Ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον τρισὶ τάξεσιν· ὅτε ἐστὶν νεός, ὡς νεοῦ αὐτοῦ ἐπαράβλεπον τὰ πταίσματα αὐτοῦ· ὅτε δὲ πάλιν ἄνθρωπος, ἐτήρουν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν· ὅταν δὲ πάλιν γηράσῃ, καὶ τηρῶ αὐτὸν ὅπως μετανόησῃ. λέγει Σεδράχ· Κύριε, σὺ ταῦτα πάντα οἶδας καὶ ἐπίστασαι· μόνον συμπαθῆσαι τοῖς ἁμαρτωλοῖς. λέγει αὐτὸν ὁ κύριος· Σεδράχ, ἀγαπητέ μου, ὑπόσχομαι συμπαθῆσαι καὶ κάτωθεν τῶν σαράκοντα⁴ ἡμερῶν ἕως εἴκοσι· καὶ ὅστις μνησθῇ τοῦ ὀνόματός σου οὐ μὴ ἴδῃ κολαστήριον ἀλλὰ ἔσται μετὰ τῶν δικαίων ἐν τόπῳ ἀναψύξεως καὶ ἀναπαύσεως· καὶ εἴ τις συγγράψῃ τὸν λόγον τοῦτον τὸν θαυμαστὸν οὐ μὴ λογισθῇ ἁμαρτία αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. καὶ λέγει Σεδράχ· Κύριε, καὶ εἴ τις ποιήσῃ φωταγωγίαν τῷ δούλῳ σου, ρύσαι αὐτόν, κύριε, ἀπὸ παντὸς κακοῦ. καὶ λέγει ὁ δούλος τοῦ Θεοῦ Σεδράχ· Ἄρτι λαβὲ τὴν ψυχὴν μου, δέσποτα. καὶ ἔλαβεν αὐτόν ὁ Θεὸς καὶ ἔθηκεν αὐτόν ἐν τῷ παραδείσῳ μετὰ τῶν ἁγίων ἀπάντων. ὦ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Βιβλιογραφία: M. R. James, *Apocrypha Anecdota*, ἐν *Texts and Studies*, Cambridge: CUP, 1893, repr. 1967, pp. 130-137. — Denis, A-M, *Introduction aux Pseudepigraphes Grecs d' Ancien Testament*, Leiden, E. J. Brill, 1970, σσ. 97-99. — James Charlesworth, *The Pseudepigrapha in Modern Research*, ἐν *Septuagint and Cognate Studies*, Scholar's Press, Montana, 1976, σελ. 178-182. — B. Porten, «Shadrach κτλ.» *Encycl. Jud.* 14, Cols 1255 ἔξ. — R. J. H. Shutt, *Apocalypse of Sedrach*, Charendon, Edition. — M. E. Stone, «An Armenian Tradition Relating to the Death of the Three Companions of Daniel», *Muséon* 86 (1973) 111-23. — P. Riessler, *Altjüdisches Schriftum unsrerhalb der Bibel*, Heidelberg, 3 Aufl. 1975, σελ. 156-167 καὶ σελ. 1274.

1. omit. καὶ αὐτὸς

2. 8

3. φθάσαντες

4. τεσσαράκοντα